

PAPER DETAILS

TITLE: MASLACH TÜKENMİSLİK ÖLÇEGINİN EGİTİMCİ HEMSİRELER ÖRNEKLEMİNDE
GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİNİN İNCELENMESİ

AUTHORS: Olcay ÇAM

PAGES: 61-69

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/836545>

MASLACH TÜKENMİŞLİK ÖLÇEĞİNİN EĞİTİMCİ HEMŞİRELER ÖRNEKLEMİNDE GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİNİN İNCELENMESİ*

Dr. Olcay ÇAM**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, öğretimci hemşireler örnekleminde; Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimciler Formunun (MBI-Ed form) geçerlik ve güvenirlik açısından incelenmesidir.

Ölçeğin güvenirliğini incelemek için, Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach alpha güvenirlik katsayıları şöyledir: Emosyonel Tükenme Alt ölçeği .81; Yabancılaşma alt ölçeği .70 kişi; Kişisel başarı alt ölçeği .77'dir.

Ölçeğin geçerliğini incelemek için, birlikte geçerlik verileri elde edebilmek amacıyla, eğitimci hemşirelerin kendi değerlendirmeleri, iş arkadaşı değerlendirmeleri ile karşılaştırılmıştır. Her iki değerlendirmedeki alt ölçeklerin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlılık saptanmamıştır.

Sonuç olarak, MBI-Ed Form, eğitimci hemşireler örnekleminde geçerli ve güvenilir bir şekilde kullanılabilir bir ölçek olma özelliğini göstermiştir.

GİRİŞ

Tükenmişlik kavramı olarak çok değişik şekillerde tanımlanmıştır. Etiyolojisi kesin olarak belirlenememiştir. Sinsi bir süreçtir. Bireyin işin

* VJII. Ulusal Psikoloji Kongresinde bildirisi olarak sunulmuştur.

** Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Psikyatri Hemşireliği ABD

dış gerçekleri karşısında yetmezlik ve teslimiyetle. kişisel haklarından feragat etmesi söz konusudur. Bireyde şu algılama hakimdir. Ne yaparsa yapsın. nasıl yaparsa yapsın. ne kadar sıkı çalışırsa çalışsın. durumunda bir değişiklik. farklılık yaratamayacağı algısı. Bu algı sonucunda oluşan bir teslimiyet vardır (14). Böylece bireyde işten geri çekilme. soğuma ve işe ilişkin tutum ve davranışlarda negatif değişiklikler görülmeye başlar. Bireyin işindeki motivasyonu. bağlılığı ve gayreti azalır (5). Bu araştırma da kendi adıyla anılan envanteri, (MBI- Maslach Burnout Inventory) kullanan Maslach'a göre tükenmişlik şöyle tanımlanmıştır.

Tükenmişlik; fiziksel tükenme. ruhonik yorgunluk. çaresizlik ve ümitsizlik hisleri. negatif bir benlik kavramının gelişmesi ve iş. yaşam ile diğer insanlara yönelik olumsuz tutumlarla belirginleşen. fiziksel. emosyonel ve mental bir tükenme sendromudur (1. 7. 8. 9. 10. 11 , 12).

Maslach Tükenmişlik Envanteri (MBI) üç alt ölçekten oluşmaktadır. Bu ölçekler, Emosyonel tükenme (EE). Depersonalizasyon (DP) ve Kişisel başarı (PA) alt ölçekleridir. Her ölçeğin ayrı ayrı değerlendirmesi yapılır. Tükenmişlik bir süreç olduğu için bireyde var yada yok denilemez. Her üç alt ölçek puanları birlikte değerlendirilir (11. 12).

Bu çalışmada daha önce Türkçeye çevrilmiş ve değişik örneklemelerde geçerliği ve güvenirliği çalışılmış olan MBI. eğitimci hemşireler örneklemini için yeniden geçerlik. güvenirlik çalışmaları gözden geçirilmiştir.

Önceki geçerlik. güvenirlik çalışmaları Çam (1991) ve Ergin (1992) tarafından yapılmıştır (2.3).

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmaya denek olarak, Türkiye'deki üniversitelere bağlı 4 yıllık lisans eğitimi veren Hemşirelik Yüksek Okullarında görevli tüm eğitimci hemşireler alınmıştır. Bu eğitimci hemşireler araştırmanın evrenini oluşturmuştur (N= 179). Eğitimci hemşirelerde çalışma oranı %76 olup. 136 kişidir.

Bilgi Toplama Araçları

Araştırma için 4 form kullanılan çalışmadır. Bunlardan birincisi. denekleri tanıttıcı. meslekle ve çalışmaya ortamlarıyla ilgili bazı değişkenleri

saptamaya yöneliktir. İkinci form, MBI Hemlerini içermektedir. Üçüncü form; test, re-test için MBI'ın tekrarı kullanılması içindir. Dördüncü form ise, deneklerin arkadaşlarına uygulanmak üzere oluşturulmuş formdur.

MBI'ın eğitimci hemşireler örnekleminde ön uygulaması yapılmıştır. Bu uygulamadan elde edilen verilerin analizi ve deneklerinden alınan bilgiler ışığında ölçekteki 7 basamalı cevap seçenekleri (hemşire örnekleminde yapılan çalışmadaki ninkesine, hergün doğrudan öğrenci ile karşılaşmadığı, bölüm derslerinin olduğu dönemlerde öğrenci ile daha sık karşılaşılması ve yanıtlama prarW<liği açısından) 5 basamaklı cevap seçeneklerine dönüştürülerek uygulanmıştır. Araştırma verileri 1993 yılında toplanmış olup 1994 yılında sonuçlanmıştır.

BULGULAR

1) Geçerlik ve Güvenirlik Bulguları

Bu çalışmada MBI ölçeğinin güvenilirliği üç yöntemle incelenmiştir. Bunlardan birincisi; her üç alt ölçek için iç tutarlılığın hesaplanmasıdır. Cronbach Alpha katsayıları şu şekildedir:

Emosyonel Tükenme (EE) . 81
Depersonalizasyon (DP) . 70
Kişisel Başarı (PA) . 77

Ayrıca deneklerin ölçeğin her bir maddesinden aldıkları puanlarla tüm alt ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki madde- test korelasyon (item-total Correlation) katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen madde- test korelasyon katsayıları; EE alt ölçeği için en düşük $r = 0.17$

en yüksek $r = 0.80$

DP alt ölçeği için en düşük $r = 0.01$

en yüksek $r = 0.65$

PA alt ölçeği için, en düşük $r = 0.33$,

en yüksek $r = 0.63$ 'tür.

İkincisi; test - re test güvenilirliği olup, her alt ölçeğin test - re test güvenilirlik katsayıları ($N = 37$), Pearson momentleri çarpımı korelasyon katsayıları olarak.

Bu katsayılar: EE için $r = 0.790$. $P < 0.01$.

DP için $r = 0.628$. $P < 0.01$,

PA için $r = 0.528$. $P < 0.01$, bulunmuştur.

Ayrıca;

MBI alt ölçeklerinin ya rıya bölme tekniği ile elde edilen güvenirlik verileri şöyledir:

	EE	DP	00000PA
Formlar arası korelasyon	= .6634	.4642	.5783
Guttman Split-Half	= .7561	.5335	.7323
Alpha 1. (Kısım için)	= .7905	.7641	.7063
Alpha 2. (Kısım için)	= .5080	.1081	.5877
Equal Length Spearman-Brown	= .7976	.6340	.7328
Unequal Length Spearman-Brown	= .7993	.6410	.7328

MBI'nın geçerliği iki şekilde incelenmiştir. Yapı geçerliği faktör yapısının incelenmesi yoluyla ele alınmıştır. Bu nedenle Maslach ve Jackson'un önerdiği (1981 ve 1986) ve diğer araştırmacıların uyguladığı gibi (Firth, McIntee, McKeown ve Britton, 1985, 1986 Constable ve Russell, 1986) varimax rotasyon yapılarına değerler dizilmiştir (1, 4, 5, 9, 11, 13). Bu amaçla önce Principal Component Analizi ve sonra Varimax rotasyonu yapılmıştır. Her üç alt ölçeğe de 2'şer faktör belirmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin madde faktör ağırlıkları Tablo 1'de görülmektedir.

MBI'nın geçerliği için diğer bir yöntem olarak birlikte geçerlik (Convergent Validity) tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla deneklerin arkadaşlarına başvurulmuştur. Deneklerin kendi değerlendirmeleri ile arkadaşlarının değerlendirmeleri arasındaki fark incelenmiştir.

EE için $T = -2.19$ $P > 0.05$

DP için $T = -4.74$ $P < 0.05$

PA için $T = 0.23$ $P > 0.05$ olarak saptanmıştır.

Tablo 1.1.Ü kenmişlik Ölçeğinin Madde Faktör Ağırlıkları (Varimax Rotasyonu Sonrası)

Alt Ölçekler	Faktörler	
		2
I. Emosyonel		
Tük enm e - Maddeler		
1	. 706	
2	. 777	
3	. 777	
6		. 792
8	. 862	
13	. 735	
14	. 548	
16		. 750
20	. 520	. 375
Eigen Değeri	3.808	1.239
Değişme katkı (%)	%42.3	%13.8
il D eper son ali zasyon - Maddeler		
5	. 742	
10	. 837	
11	. 8 11	
15		. 99 1
22	. 735	
Eigen Değeri	2.451	1.018
Değişme katkı (%)	%49	%20
111 Ki ş i se l Başarı - Madde		
4		. 456
7	. 517	. 574
9	. 540	. 513
12	. 730	
17	. 790	
18	. 570	
19		. 82 1
21		. 677
Eigen Değeri	3. 138	1.021
Değişme katkı (%)	% 39	% 13

DENEKLERLE İLGİLİ BULGULAR

Deneklerin yaş ortalaması 35.45 ± 8.29 . hizmet süresi ortalaması 13.71 ± 8.06 'dır. Deneklerin %61'i evlidir. %48'inin çocuğu vardır. Yıllık teorik ders saati ortalaması 120 saattir. Yıllık uygulama saati ortalaması 398 saattir.

Tablo 2. MBI - EE, DP, PA alt ölçeklerinin ortalaması, standart sapması. Minimum. Maximum puanlarının dağılımı.

	X	Stdev	Min	Ma'<
EE (!)*	14.08	6.66	2.00	27.00
(2)**	14.70	6.22	2.00	28.00
(3)**	17.30	6.90	0.00	30.00
DP (!)*	1.97	2.58	0.00	10.00
(2)**	2.76	2.63	0.00	10.00
(3)...	6.05	5.45	0.00	19.00
PA (1)-	20.41	5.00	11.00	32.00
(2)**	21.24	3.65	12.00	29.00
(3)...	20.11	6.42	1.00	32.00
• Araştırma örneklemini (N= 135) •• Re-test (n= 37) ••• Deneklerin arkadaşlarının oluşturduğu örnekleme (n= 37)				

TARTIŞMA

Eğitimci hemşire örnekleminde. MBI'nın geçerlik ve güvenirlik açısından incelemleri ile elde edilen bulgular, olumlu değerlendirilebilir niteliktedir. Maslach ve Jackson'ın orijinal örneklemindeki Cronbach Alfa değerleri; EE için 0.90

DP için 0.79

PA için 0.71 dir (11 , 12).

Türkiye'de bu çalışmada önce yapılan çalışmalarda, elde edilen güvenirlik katsayıları incelendiğinde: Çam'ın hemşireler örnekleminiyle yaptığı çalışmada. (n = 276) elde edilen katsayıların EE için 0.80

DP için 0.71

PA için 0.71

olduğu görülmüştür.

Ergin'in. doktor ve hemşirelerden oluşan örnekleminde (n= 552) yaptığı çalışmada ise bu katsayıların EE için . 83

DP için . 65

PA için . 72

olarak hesaplandığı görülür (3).

Bu çalışmada elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayıları önceki çalışmalarda elde edilen bulgulara uygun düşmektedir. Maslach ve Jackson'ın çalışmasında elde edilen katsayılar EE için ($r = .82$, $P < 0.01$). DP için ($r = .60$, $P < 0.01$). PA için ($r = .80$, $P < 0.01$) dir (11. 12).

Eğitimcilerle yapıldan bir diğer çalışmada da elde edilen bulgular benzerdir (6).

Yapı geçerliliği açısından incelendiğinde, diğer araştırmacıların (Firth, McIntee, McKown ve Britton 1985, Constable ve Russell 1986) elde ettiği her üç alt ölçekte 3' er faktör belirmesi bulgusuna karşın şimdiki çalışmada her üç ölçek için de ikişer faktörün belirdiği görülmüştür. Bu farklılığın nedenlerinin ayrıca araştırılması gerekmektedir (1. 4).

Birlikte geçerlik açısından incelemek için, bireyin deneyiminin dışsal doğrulaması açısından, deneklerin arkadaşlarına başvurulduğunda, elde edilen puanlarla deneklerin kendi değerlendirmeleri ile aldıkları puan ortalamaları arasında EE ve PA alt ölçeklerinde fark olmadığı (EE için $t = -2.19$, $P > 0.01$, PA için $t = 0.23$, $P > 0.01$), DP alt ölçeğinde ise fark olduğu ($t = -4.74$, $P < 0.01$) görülmüştür. Bu bulgu Maslach ve Jackson'un bulgularına EE, PP alt ölçekleri açısından uygunluk. DP alt ölçeği açısından uyumsuzluk göstermektedir (11. 12).

Şimdiki bulgu Çam'ın hemşireler örnekleminde yaptığı çalışmadaki her üç alt ölçek puan ortalamaları arasında fark olmaması bulgusu ile de EE, PA alt ölçeklerinde uygunluk. DP alt ölçeğinde ise uyumsuzluk göstermektedir (2).

Özetle, sonuç olarak, MBI'nın eğitimci hemşireler örnekleminde kullanılabilir özellikte bir ölçüm aracı olduğu kanısı oluşmuştur. Ancak, faktör analizinde elde edilen bulguların nedenlerinin açıklanabilmesi için bu yönde bazı araştırmaların yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

SUMMARY

THE RELIABILITY, VALIDITY AND FACTOR STRUCTURE OF THE MASLACH BURNOUT INVENTORY- ED FORM, WITH THE SAMPLE OF THE NURSING ACADEMIC MEMBERS

The purpose of this study is to investigate the reliability, validity and the factor structure of the Maslach Burnout Inventory with the sample of adult nursing educators (academic members) working in the school of nursing at the Universities in Turkey.

The reliability of MBI-Ed form was examined by Cronbach alpha coefficients. The alpha coefficients found for the subscales are as follows: The Emotional Exhaustion Subscale, 81; the Depersonalization Subscale, 70; and the Personal Achievement Subscale 77.

Test of convergent validity showed MBI-Ed form to be consistent for both nursing educators and their colleagues. Namely the difference between the mean scores of subscales in each group was found to be nonsignificant.

KAYNAKLAR

1. Conger J.F., Russell D.W. (1986). The effect of social support and the work environment upon burnout among nurses. *Journal of Human Stress*. 12 (1), 20-26.
2. Çam O (1991). Hemşirelerde Tükenmişlik Sendromunun Araştırması (Doktora Tezi). E.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
3. Ergin C (1992). Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Kongre Düzenleme Kurulu ve Türk Psikoloji Derneği Yayını. 1993, Ankara.
4. Firth D., McIntee J., McKewen P., Britton P (1985). Maslach Burnout Inventory: Factorial structure and norms for British nursing staff. *Psychological Reports*. 57, 147-150.
5. Firth H., McIntee J., McKewen P., Britton P (1986). "Interpersonal support amongst nurses at work. *Journal of Advanced Nursing*. 11 (3): 272-282.
6. Jackson SE, Schwab RL (1986). Toward an understanding of the burnout phenomenon. *Journal of Applied Psychology*. 71. (4): 630-640.
7. Jones J.W. (1981). The Burnout Syndrome. Illinois: London House Press. 30-35.

8. Maslach C (1978). The client role in staff burn-out. J of Social Issues. 34 (4): 111 - 124.
9. Maslach C. Jackson SE (1979). Burned-out cops and their families. Psychology Today. 12 (12): 59-62.
10. Maslach C. Pines A (1979). Burnout: The loss of human caring. Experiencing Social Psychology. 308.
11. Maslach C. Jackson SE (1981a). The measurement of experienced burn-out. J of Occupational Behavior. 2: 99-113.
12. Maslach C. Jackson SE (1981b). Manual for Maslach Burnout Inventory. Second Edition. Palo Alto. California: Consulting Psychologists Press.
13. Maslach C. Jackson SE (1986). Maslach Burnout Inventory Manual. Palo Alto Ca: Consulting Psychologists Press
14. Slorlie FJ (1979). Burnout: The elaboration of a concept. Amer J of Nurs 2108-2110.